УДК 007:070(477)“196/198”

Мельникова Олена Сергіївна
старший викладач кафедри соціальних комунікацій
Маріупольський державний університет

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЦИСТИКИ УКРАЇНСЬКИХ ДИСИДЕНТІВ

Публіцистика українських дисидентів 1960–1991 рр. широко поширювалася самвидавом, закордонними ЗМІ та видавництвами. Адже у публіцистичних творах була наявна альтернативна думка, що суперечила повідомленням офіційних ЗМІ та позиції радянської влади. Інтерпретація дійсності авторами, критика тоталітарного устрою держави, висвітлення забороненої інформації мало вплив “м’якої” сили.

Публіцисти-дисиденти були, перш за все, професійними комунікаторами, у своїх творах висвітлювали власну точку зору, що розходилася з провладною партійною позицією. Проте серед аргументів використовували офіційні документи, ідеологічні праці з марксизму-ленінізму, полемізували з текстами офіційних ЗМІ тощо. За допомогою емоційно забарвленої лексики, риторичних фігур, концептуалізму та філософічності, засобів переконання публіцистика дисидентів набувала нового смислового наповнення. Публіцистичні твори дисидентів суперечили контенту офіційних ЗМІ. Дисиденти як комунікатори поступово, повільно впливали на “схеми інтерпретації” реальності аудиторією.

Дисидент та політв’язень В. Мороз є автором публіцистичних творів “Репортаж із заповідника імені Берії”, “Мойсей і Датан”, “Хроніка Опору”, “Серед снігів”, “Замість останнього слова”, що поширювалися самвидавом, зокрема друкувалися в часописі “Український вісник” [6, с. 388]. Він був заарештований у вересні 1965 р. та засуджений за статтею 62 КК УРСР “Антирадянська агітація і пропаганда”. За фахом В. Мороз був викладачем та працював на історичному факультеті Львівського державного університету, Луцькому та Івано-Франківському педінститутах. Його твори були популярними серед дисидентів, передруковувалися самвидавом та транслювалися на заборонених закордонних радіостанціях. Було організовано широку інформаційну та правозахисну кампанію на його підтримку, зокрема А. Сахаров написав листа до Л. Брєжнєва та Р. Ніксона, щоб В. Мороза звільнили. Крім того, його дружина Р. Мороз давала інтерв’ю закордонним журналістам, зверталася до різних правозахисних організацій, по допомогу до світової громадськості та Міжнародного Пен-клубу. В результаті цього у Канаді, США, Австралії, Аргентині, в інших країнах були створені комітети захисту В. Мороза. Також вона провела прес-конференцію із п’ятьма іноземними журналістами у московській квартирі Л. Алексєєвої. “Звернення були опубліковані в провідних газетах, на них

реагували президенти, прем`єри, сенатори" [2, с. 121]. З 27 на 28 квітня 1979 р. у Нью-Йоркському аеропорту ім. Кеннеді представники радянської влади обміняли п'ятьох політв'язнів – О. Гінзбурґа, Г. Вінса, В. Мороза, М. Димшицю та Е. Кузнецова – на радянських агентів КДБ, засуджених у США за звинуваченням у шпигунстві. В. Мороз був єдиним з України, кого звільнили та відправили за кордон в результаті обміну. На прикладі арештів В. Мороза в кожному числі з 1 по 6 число "Українського вісника" показано долю політв'язнів, умови в таборах, несправедливість судової системи. Завдяки рубриці "Українські в'язні у тюрмах і таборах" редколегія організувала матеріальну дисидентам. Провідні твори В. Мороза мали суспільно-політичний й правозахисний характер. Його аналіз життя в тоталітарній державі, історичні паралелі, детальний опис життя політв'язня в публіцистичних текстах мали актуальність та викликало резонанс серед читацької аудиторії. Використання художніх приймів, зокрема сатиричних, підкреслювало вади радянської системи державного управління. Найголовніше, що на той час він оприлюднював невідому альтернативну інформацію, висвітлював власний досвід як репресованого, що викликало не тільки інтерес, але й довіру читачів.

Є. Сверстюк проходив у справі КДБ "Блок". Був відомий як автор самвидавних текстів, а також зберігав та поширював самвидав. Представник української інтелігенції, адже у 1956–1959 р. працював викладачем української літератури в Полтавському педагогічному інституті, у 1959–1960 р. – старшим науковим співробітником Українського НДІ психології, у 1961–1962 р. – завідувачем відділу прози журналу "Вітчизна". Його звільняли з роботи з політичних мотивів, тобто використовували адміністративні репресивні міри. З 1965 до арешту в 1972 р. мав посаду відповідального секретаря редакції "Українського ботанічного журналу", писав як і журналіст, тому в дисидентському руху виступав як професійний комунікатор.

Є. Сверстюк у співавторстві з І. Світличним написав гострий памфлет про спалення бібліотеки "З приводу процесу над Погружальським", але під яким не підписалися. В самвидаві поширювалися його есе "Собор у риштованні", "Іван Котляревський сміється", "Остання сльоза", "На мамине свято", зокрема друкувалися в "Українському віснику" [4, с. 12].

У 1960–х рр. Є. Сверстюк був організатором та учасником літературних вечорів та інших культурних заходів, що проходили неофіційно. Його публіцистичні виступи мали риси філософічності, їх було передруковано в "Українському віснику", "Євшан-зілля", "Пороги", "Кафедра". Заарештований під другої хвилі арештів під час операції "Блок" 14.01.1972 р. Є. Сверстюк був засуджений за ст. 62 ч. 1 КК УРСР за написання есе та поширення їх самвидавом, а також за публічні виступи перед працівниками освіти в 1965 р. з критикою ідеології в освітній системі. У період перебудови з 1987 р. Є. Сверстюк був одним з засновників Українського куль-

турологічного клубу, працював редактором газети “Наша віра”. Наприкінці 1980 рр. його було обрано президентом Української асоціації незалежної творчої інтелігенції та головою Українського Пен-клубу. Тому можна стверджувати, що він був одним з провідних комунікаторів та публіцистів дисидентського руху в Україні.

М. Плахотнюк в 1960 рр. був активним учасником Клубу творчої молоді (КТМ) та “Сучасник”, один з авторів та членів редколегії журналу “Український вісник”, поширював самвидав, організовував творчі вечори, художні виставки, студентський фольклорно-етнографічний гурток, брав участь у хорі “Жайворонок”, заклав традицію Шевченківських читань 22 травня біля пам’ятника Т. Шевченку. Під час другої хвилі масових репресій в 1972 р. М. Плахотнюк був заарештований за ст. 62 КК УРСР. Причиною стало вилучення КДБ документу про створення Комітету захисту Н. Строкатої, лист В. Чорновола до З. Франко на захист Н. Строкатої. Його звинувачували й у зберіганні та поширенні документів “антирадянського змісту”. Він збирав інформацію для часопису “Український вісник”. М. Плахотнюк передавав інформацію від репресованих до редакції журналу та знав канали передачі інформації з таборів та заслання: “Канали: до заадресованого конверта пришпилюють записку зі зверненням до незнайомця, мовляв, людино добра, якщо знайдеш цей конверт, то вкинь до поштової скриньки. Конверт викидають через унітаз в туалеті…. Другий канал. Цими самими вагонами часто розвозять “хіміків”, тобто засуджених з направленням на будови народного господарства. Листи, передані ними, також іноді доходять на волю” [3, с. 175].

Одним з перших та провідних творів дисидентського руху була праця І. Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація?”. Автор висвітив протиставлення радянських ідеологічних аргументів та реального життя суспільства. Наприклад, у розділі “Майбутнє націй: нації за комунізму” автор тлумачить ідеї марксизму-ленінізму з національного питання. На його думку, всі ідеї провідних ідеологів соціалізму та комунізму зводилися до того, що неможливе злиття всіх націй в одну, тобто народ кожної республіки мав право розвивати власну культуру. Стилістика та лексика автора не вписувалася в норми радянської публіцистики, І. Дзюба писав аргументовано, чітко, точно указуючи на посилання [1, с. 58].

В. Чорновіл у творі “Лихо з розуму: портрети двадцяти «злочинців»” використовував жанр нарису. Журналіст за фахом, він акцентував увагу читачів на фактах, деталях, подавав заборонену інформацію. У збірнику наявні матеріали про перші масові арештів серед української інтелігенції 1965–1966 рр. Нариси про політв’язнів В. Чорновіл підкріплював листами, зверненнями, художніми творами, фотопортретами, виступами під час суду героїв збірки, бібліографічними покажчиками. У цьому творі В. Чорновіл чітко окреслив проблему прав людини в СРСР, Його авторський стиль яскраво виражений у передмові “Від укладача”. Автор на почат-

ку тексту формулює причини репресій української інтелігенції, описує культурне життя УРСР. В. Чорновіл формулює портрет українського репресованого: "… засуджений Н. на день арешту мав 28–30 років, він виходець із селянської або робітничої родини, відмінно закінчив середню школу, поступив у вуз (дехто – після армії), де був активним учасником наукових гуртків; як кращий студент одержав добре призначення, писав дисертацію (або й захистив її), публікувався в періодиці (або й видав книжку)" [5, с. 367]. В. Чорновіл використовував одну структуру при написанні нарисів: при яких умовах був заарештований, чим займався, в чому була особиста трагедія. Кожного зі своїх героїв описував як порядну, інтелігентну, талановиту людину творчої або гуманітарної професії.

Отже, провідні публіцисти дисидентського руху надавали іншого змісту інформації, інтерпретували реальну дійсність з точки зору альтернативи. Крім того, за допомоги використання забороненої владою інформації, закритих архівних джерел, вони привертали увагу читачів до свої полемічних текстів. Як професійні комунікатори, дисиденти-публіцисти мали журналістську освіту або працювали при редакціях чи видавництвах, тому їх твори багаті на фактаж й аргументи. Публіцистичні твори набули популярності завдяки тиражування закордонними видавництвами та самвидавом.

Список використаних джерел

1. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? 2-ге вид., допов. Київ, 2010. С. 50–225.
2. Мороз Р. В. Проти вітру. Спогади дружини українського політв'язня. Харків, 2012. 288 с.
3. Плахотнюк М. Коловорот: статті, спогади, документи / вступ. ст., упоряд., комент. В. Чорновіл. Київ, 2012. 507 с.
4. Сверстюк Є. О. Світлі голоси життя.Київ, 2014. 767 с.
5. Чорновіл В. Твори : у 10 т. / передм. Л. Танюк. Київ, 2003. Т. 2. 906 с.
6. Чорновіл В. Твори : у 10 т. / передм. М. Косів. Київ, 2006. Т. 3. 976 с.

Полевік Ганна Вадимівна
студентка
Інститут журналістики і масової комунікації Класичного приватного університету

ВЕБСАЙТ "КОБЗА" ЯК КАНАЛ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНЦІВ У РОСІЇ З БАТЬКІВЩИНОЮ

Становище українців в Росії, де вони складають третю за чисельністю етнічну групу після росіян та татар, є в умовах російсько-української війни надзвичайно складним. "Одним із наслідків анексії Криму та конфлікту на Донбасі стало значне посилення антиукраїнських настроїв – під впливом пропаганди росіяни стали виявляти ворожість до українців. На-

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАНАДСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ БІБЛІОТЕЧНИЙ ЦЕНТР ЗОУНБ
ПРОЕКТ ЗІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ, ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА "DIASPORIANA"

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИЙ ДОСВІД СВІТОВОГО УКРАЇНСТВА В СОЦІАЛЬНОКОМУНІКАЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ

15–17 жовтня 2017 р.

Наукові матеріали
Першої Міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції

Запоріжжя
Класичний приватний університет
2017

УДК 316.77
ББК 60.56
Н35

Голова редакційної колегії:

Богуславський О. В. – доктор наук із соціальних комунікацій, професор

Редакційна колегія:

Ковпак В. А. – доктор наук із соціальних комунікацій, доцент
(заступник головного редактора)
Пенчук І. Л. – доктор наук із соціальних комунікацій, професор
Пономаренко Л. Г. – доктор наук із соціальних комунікацій, професор
Бессараб А. О. – доктор наук із соціальних комунікацій, доцент
Гиріна Т. С. – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент
Белькова С. В. – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент

Технічний секретар інтернет-конференції:

Кліщ А. В. – старший викладач

Н35 Національно-патріотичний досвід світового українства в соціально-комунікаційному дискурсі : наук. матер. Перш. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. / за ред. О. В. Богуславського, В. А. Ковпак, А.В. Кліщ. Запоріжжя, 2017. 84 с.

Фото взято з сайту: htt://svyat.kievcity.gov.ua/news/8469.html.

© Колектив авторів, 2017
© Класичний приватний університет,
оригінал-макет, 2017

УКРАЇНСЬКА ПРИСУТНІСТЬ У СВІТІ:
СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Бойко Галина Іванівна
РОЗВИТОК УКРАЇНСТВА
У ВЕЛИКОМУ ГЕРЦОГСТВІ ЛЮКСЕМБУРГ.
ІНТЕГРАЦІЯ У ЄВРОПЕЙСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО
ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ВЛАСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ 44

Кобинець Алла Володимирівна
ПЕРІОДИКА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ
ДЛЯ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ (НА ДОСВІДІ ЖУРНАЛУ “ДЗВІНОЧОК”) 47

УКРАЇНСЬКІ ОСВІТНІ СТУДІЇ В ЕМІГРАЦІЇ:
ЕВОЛЮЦІЯ ЗМІСТУ, ФОРМ, НАПРЯМІВ

Класс Наталія Петрівна
МЕТОДИ ТА ПРИНЦИПИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ СВІДОМИХ УЧНІВ (НА ПРИКЛАДІ
“ЗАПОРІЗЬКОЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ
ІІ–ІІІ СТУПЕНІВ “КОЗАЦЬКИЙ ЛІЦЕЙ”
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ) У ПОРІВНЯННІ
ІЗ ДОСВІДОМ УКРАЇНСЬКИХ ШКІЛ КАНАДИ 59

Мельниченко Оксана Олексіївна
ОСВІТНІ ЗДОБУТКИ “НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ” (УКРАЇНА)
ТА RĪGAS UKRAIŅU VIDUSSKOLA (ЛАТВІЯ) 61

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ДІАЛОГУ УКРАЇНЦІВ
ЗА КОРДОНОМ І МАТЕРИКОВОЇ УКРАЇНИ

Гиріна Тетяна Сергіївна
ІСТОРИЧНІ МОДУЛІ КУЛЬТУРНОЇ АСИМІЛЯЦІЇ УКРАЇНЦІВ
У США ЗАСОБАМИ РАДІОМОВЛЕННЯ 63

Гоян Віта Володимирівна, *Гоян Олесь Яремович*
МЕДІАКОМПАНІЯ DEUTSCHE WELLE:
МОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ 66

Гресько Ольга Вікторівна
СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ МЕДІАКОМУНІКАЦІЙ
ТЕЛЕРАДІОМОВЛЕННЯ УКРАЇНИ 70

Мельникова Олена Сергіївна
СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЦИСТИКИ
УКРАЇНСЬКИХ ДИСИДЕНТІВ 73

Полевік Ганна Вадимівна
ВЕБСАЙТ “КОБЗА” ЯК КАНАЛ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНЦІВ
У РОСІЇ З БАТЬКІВЩИНОЮ 76

Сальникова Катерина Русланівна
КНИЖКОВА ІЛЮСТРАЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ
ФЕНОМЕН ВИДАВНИЧОЇ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ 79